СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXI. Число 300. Джерзи Сіті, Н. Дж., середа, 26. грудня, 1923.

VOL. XXXI. No. 300. Jersey City, N. J., Wednesday, December 26, 1923. THREE CENTS

ДЕМОКРАТИ ПЛЯНУЮТЬ НОВИЙ ПЛЯН ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКІВ, ЗЛУЧЕНИЙ З БОНУСОМ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Демократичні провідники в конґресі заповідають, що в найблизчих днях вони виесуть на місце пляну зниження податків, предложеного секретарем скарбу Мелоном, новий плян, який рівночасно дасть можність приняти бонус для ветеранів великої війни.

ДЖАНСОН АТАКУЄ ФОРДА ЗА ПРИХИЛЬНІСТЬ ДЛЯ КУЛИДЖА

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Сенатор Джансон видав публичну заяву, в котрій критикує автомобілевого фабриканта Форда за його заяву в користь кандидатури Кулиджа. Джансон дає до зрозуміння, що Форд пішов за Кулиджом з приватних, матеріяльних інтересів.

АНҐЛІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ В СПРАВІ ПРОГИБІЦІЇ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Переговори межи Злученими Державами та Британією про виконуванне американського прогибіційного закона на повнім морю поступили вже так далеко, що американський уряд вислав уже до британського остаточний начерк межинародної угоди в сій справі.

ЗАПОВІДАЮТЬ ВЕЛИКИЙ ГОРІВЧАНИЙ СКАНДАЛ У СТОЛИЦІ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Прогибіційні урядники обіцюють в короткім часі небувалий скандал в звязку зі своїми відкриттями торговлі алькоголем в столиці. Зложили вони лісту людий, що дістають горівку від бутлеґерів, і на сій лісті має бути півтретя тисячі визначних мешканців Вашінґтону.

ХОЧЕ КОНТРОЛІ НАД ТОРГОВЛЕЮ ВУГЛЯ

ВАШІНҐТОН, 23. грудня. — Сенатор Оді, голова сенатового комітету для копалень та гірництва, виготовив плян основання урядової комісії для торговлі вуглем, яка малаби мати над нею таку саму власть, як комісія для межистейтової торговлі має над зелізницями.

МАЙНЕРИ ВЕРТАЮТЬ ДО ПРАЦІ

ШАМОКИН, Па., 23. грудня. — Контрактові майнери, що від кількох днів страйкували проти точного придержування 8-годинного дня праці, стали вертати до праці до тих копалень, котрих заряди відкликали зарядження.

ЗА ФЕДЕРАЛЬНИМ ДІТОЧИМ ЗАКОНОМ

ВАШІНҐТОН, 23. грудня. — В конґресі появився довгий ряд проектів законів проти вживання дітий у фабриках. Межи инчими проектами є проект від діточого бюра при департаменті праці.

ЗА БОЛЬШЕВИЦЬКУ ПРОПАҐАНДУ В АМЕРИЦІ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Департамент стейту подав до ґазет заяву, що большевицький уряд треба винувати за те, що робить Етретий Інтернаціонал в Москві, бо обі сі установи зі собою тісно звязані. На доказ сього звязку департамент наводить статтю офіціяльного органа „Ізвестія", котрий в статті з 7. падолиста 1922. року се виразно признає.

ОСУДЖЕНИЙ ҐУБЕРНАТОР ВІДКЛИКУЄТЬСЯ ДО СУДУ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Волтон, ґубернатор стейту Оклагоми, котрого стейтова леґіслятура викинула недавно з уряду за надужиття урядового становища, віднісся з прозьбою до федерального суду, щоби він розглянув поступованне леґіслятури при його викидуванню.

АМЕРИКА ХОЧЕ ЗМІНЯТИ СВОЇ ТОРГОВЕЛЬНІ ДОГОВОРИ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Американський уряд поробив заходи, щоби в найблизчій будучности зміняти свої умови з другими державами про межинародну торговлю. Зміняти мають наперед умови з републиками південної Америки.

МЕКСИКАНСЬКА ЗАВЕРУХА

МЕКСИКО, 23. грудня. — Федеральні війска президента Обреґона знова поступили проти повстанців. Рівночасно, однак, на заході його сил появилися нові повстанці, які відай ділають в порозумінне з тими, що повстали на сході.

ДОМАГАЮТЬСЯ НОВОГО ЗАКОНА ПРО ТОРГОВЛЮ ХЛІБОМ

ТРЕНТОН, Ню Джерзі, 23. грудня. — Стейтовий суперінтендент уряду мір та ваг виробив проект закона, забороняючого продавати хліб інакше як за вагою. Другий проект, вироблений тим самим урядником, забороняє продавати для домашнього вжитку гірші сорти вугля.

ЩЕДРИЙ ДАР НА ІНДІЯНСЬКІ ШКОЛИ

ВАШІНҐТОН, 22. грудня. — Дві Індіянки: Люсія Половк та Сума Бовзен, зложили на руки Американського Баптиського Товариства в Ню Йорку суму 100,000 долярів на урядження шкіл серед Індіянів стейту Оклагоми.

НАЙБІЛЬШИЙ КОРАБЕЛЬ НА ДВОМІСЯЧНУ НАПРАВУ

НЮ ЙОРК, 22. грудня. — „Юнайтид Стейт Лайнс", федеральне підприємство, що зарядкує федеральними кораблями, відослало найбільший корабель світа „Левіятан" на направу, яка буде тревати два місяці. Ушкодився він підчас своєї послідної подорожи з Европи, зайхавши коло сього порту на підводні скали чи піски.

ОСТЕРІГАЄ КУРЦІВ ПО ФАБРИКАХ.

НЮ ЙОРК, 23. грудня. — Нюйорський міський суд видав публичну осторогу проти всіх тих, що курять по фабриках. Суд заповідає острі кари проти всіх курців, а головно проти тих, що важуться курити в фабриках, де небезпека від огню велика.

СТРАШНИЙ ВЧИНОК ХВИЛЕВО БОЖЕВІЛЬНОГО БАТЬКА

Нюйорський кухар Евген Цурбер, розющений до божевілля викидами своєї жінки за те, що він не може найти собі роботи, кинувся зі сікачем на свого 7-літного сина, зарубав його на смерть, а опісля завдав собі ножем такі тяжкі рани, що нині лежить безнадійно хорий в шпитали. Дивно, що в своїм хвилевім божевіллю він не зачіпав ні двох других дідий ні жени.

РАБІН ВМІШУЄТЬСЯ В СВАР. СЕРЕД ПРОТЕСТАНТІВ

Др. Натан Крас, рабін одної нюйорської божниці, мав послідної неділі проповідь про Христа. Говорив він, що сварка серед ріжних протестантських віроісповідань за походження, воскресення і другі питання особи, а не проповіди, Христа, вказують, що Христіян починають уже зближатия до жидівської віри. Сей рабін представляв Христа з одного з великих мудрців, але не за пророка, та за найпопулярнішого з усіх Жидів.

ДОБРА РЕКЛЯМА

Нас манить найбільше те, що заборонене. Найкращим доказом цього ось яка пригода. До одного французького місточка приїхав театр. Мали грати штуку, яка впрочім вже була грана в тім місточку. Та в день перед виставою розліплено в місті афішіі такого змісту: „Штука, яку мають сьогодня грати — неморальна. Тому перестерігаємо громадянство, щоб на такі вистави не ходило. Підпи: Ґурток батьків родини". Та це поділало на мешканців місточка зовсім в інчому напрямку. Саля театру була виповнена. А потім показалося, що афіші з перестородою казав розліпити директор театру.

ТРАҐІЧНИЙ ВИПАДОК.

В с. Запитові пов. Рава Руська переходила дівчина Катерина Іванець біля колеса в млині і через необережність наблизилася до трансмісійного паса. Схоплена за убрання трибами коліс, упала під колесо, яке розтерло її на смерть.

ХОЧУТЬ ЗНИЩИТИ УКРАЇНСЬКИЙ СОЙМОВИЙ КЛЮБ.

На загальну суму 25 послів, яких видачі вимагають польські суди, є 16 українських послів.

В „Курері Польскім" в цій справі забирає голос п. А. Бабіньскі і остерігає Поляків перед аранжуванням політичних процесів. Він пише: „Такі процеси є найкращим аґітаційним засобом для широких мас населення, якого представники засідають на лаві обвинувачених. На цих процесах виконується свідомість народніх мас, в оповіданнях про терпіння і муки обвинувачених вони виростають на національних героїв". Автор боїться цього і дораджує шукати порозуміння. Свою пораду адресує до лівиці. В масовім домаганню видачі українських послів з Волині автор добачує послідовність тактики, якої речником являється Ст. Ґрабскі.

ВОВКИ В РОСІЇ

Як подають „Известия" в Росії розвелася маса вовків. Вони появляються в білий день на вулицях сіл, розривають вівці і нападають на коний та коров. Лучаються випадки нападів і на людий. Населеннє, що поносить великі страти, супроти того безрадне. В багато околицях збираються ґуртки ловців, що уладжують лови на вовків, та наслідки того невеликі. Уряд приходить з помоччю в боротьбі з вовками. Заведено свобідну продажу пороху і набоїв. Рівночасно виробляється плян ужити до винищення вовків війска.

ЮГОСЛАВІЯ ПРОТИ ПОВОРОТУ ГАБСБУРҐІВ.

З огляду на можливість повороту на Мадярщину Оттона Габсбурґа, югославське правительство признало вказаним звернути увагу мадярського правительства, що не стерпить повороту Габсбурґів на Мадярщину під ніяким претекстом. Крок цей має югославське правительство зробити, мабуть, на основі порозуміння з державами малої антанти.

ЯК ВІДХОДЯТЬ З ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСКА?

В Кракові на двірці люди мали неаби-яке видовище. На двірци появився молодець босо, в соломянім капелюсі, в убранню вітром підшитім, без плаща. Дзвонив зубами. Люди питали його, хто він і чому в зимі ходить по літному. Він відповів що називаєся Андрій Козла з Мостиск. Відбув війскові вправи в 7 полку залізничім в Кракові і тепер вертає домів, бо черевики, які віддав до війскового маґазину, вкрали йому.

УКРАЇНІЗАЦІЯ КИЇВЩИНИ

Харківська урядова ґазета „Вісти" подає: Досягнено значних успіхів у справі українізації радянського апарату Києва та губернії. Українізація переводиться пляномірно по всіх установах. Всюди істнують курси по навчанню співробітників української мови. Апарат окружних виконкомів українізовано вже цілком. Переписка ґуберніяльних центрів з місцями ведеться на українській мові, в Києві землеуправління та міліція українізовані цілком. Закінчується українізація політосвіти та ґубнаросвіти. Українізація продапарату закінчиться через місяць. Губвиконком орґанізує особливу комісію для перевірки знання співробітників, що вивчують українську мову.

З ҐАЛЄРІЇ ВШЕХПОЛЬСЬКИХ „ПРИНЦІПІЯЛІСТІВ".

На засіданню військової комісії польского сойму з промов представників лівиці виявилося, що делеґат військового міністерства полк. Ґанчарскі, який в Кракові видав розказ арештувати офіцирів-леґіоністів, за австрійських часів спричинив мармарошсиготський процес леґіонерів. Опісля вже в Польщі був він військовим прокуратором в Люблині, а одночасно належав до торговельної спілки достав для армії. Спілка не виконувала, як слід своїх зобовязань Контрольна палата виступила проти полк. Ґ. — і його тодішній військовий міністр Сосновскі усунув зі становища прокуратора. Полк. Ґ. боронив ґен. Шептицкі.

АРЕШТОВАННЄ ЗЛОЧИНЦЯ ПРИ ПОМОЧІ ҐАЗОВИХ БОМБ.

Кілька днів тому визвано з Парижа поліцію до одного села, щоби арештували мужика, який відгрожувався, що убе жінку. Жінка з дітьми втікла до свого брата на друге село. Чоловік пігнав за нею, влетів до дому шваґра і вбив якогось гостя. Тоді сховався до пивниці. Поліція не могла його ніяк видобути: Почала отже кидати до пивниці бомби з ґазом, що витискає сльози. Злочинець не міг довго витримати в ґазі і віддався в руки поліції.

НОВИЙ КАЛЄНДАР У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ

В Москві відбувся церковний собор під проводом патріярха Тихона, де ухвалено з днем 1. падолиста с. р. завести новий календар. Подібне рішенне запало на соборі в Царгороді. Отже всі православні церкви приняли новий календар.

БЕЛЬҐІЄЦЬ ЗА УСУНЕННЄМ ФРАНЦУЗІВ З РУРЩИНИ

БРУКСЕЛЯ, столиця Бельґії, 23. грудня. — Бельґійський економіст Барніш заявив, що найкрасшою розвязкою спору за Рурщину було би, якби Французи покинули Рурщину, а Німці тоді зобовязались заплатити Франції і Бельґії 30 міліярдів золотих марок протягом 33 літ.

Кромі того він заявляється за приреченнем з боку аліянтів охорони для Франції.

З Лондону повідомляють, що анґлійська Партія Праці готова підперти сей плян.

ВЕЛИКИЙ ФРАНЦУСЬКИЙ ВОЗДУХОПЛАВ ПРОПАДАЄ СЕРЕД БУРІ

ПАРИЖ, 23. грудня. — Великий французький військовий воздушний корабель Діксмід бореться останками сил серед великої бурі на Середземному морі, недалеко африканського побережа.

На ньому є 50 офіцирів і жовнірів.

На ратунок йому вислано воєнні кораблі.

АМЕРИКАНСЬКИЙ АМБАСАДОР БЕЗДОМНИЙ

ЛОНДОН, 23. грудня. — Коли приїде сюди американський амбасадор Френк Б. Келлоґ, він не мати-ме хати. Дім, який на амбасаду подарував Дж. П. Морґан, ще не поліксований, а мешкань тут мало, так що американський амбасадор гоотв бути бездомний.

ШКОЛИ ФАХОВИХ РОБІТНИКІВ

ПАРИЖ, 23. грудня. — Французьке правительство отворяє школи для учення на фахових робітників.

ГРЕЦІЯ БЕЗРАДНА БЕЗ ВЕНІЗЕЛОСА

АТЕНИ, столиця Греції, 23. грудня. — По прогнанню короля Юрія II грецькі політичні партії не знають, що робити. Вони немов тепер без пляну на найблизшу будучність.

Вирішенне питання, чи Греція має бути републикою чи монархією, ще не певне і тому всі партії раді би, щоби приїхав Венізелос і він вплинув на вирішенне своїм авторитетом.

ВЕЛИКІ ЗБРОЄННЯ СОВЄТІВ

ГЕЛЬСІНҐФОРС, столиця Фінляндії, 4. грудня. — З совєтських републик приходять нові вісти про дальше горячкове зброєнне совєтів. Прискореннє збро́єння вирішила остання побіда Бухаріна і Зіновєва на недавньому засіданню воєнної ради в Москві. На одній з послідних конференцій заряду комуністичної партії вивязалась між Троцьким з одного боку, а Бухаріном і Зіновєвом з другого боку остра поле́міка, в якій Троцький висказався проти дальших збро́єнь. Якраз протилежне становище Бухаріна і Зіновєва підперла більшість прочих делеґатів. Найбільші збро́єння переводиться в области аеронавтики. В самій фабриці Пекера в Анґлії замовлено недавно 500 літаків.

БЕЗПАРТІЙНА ЧАСОПИСЬ В РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛИКАХ?

МОСКВА, 4. грудня. — В Москві поширюють вістку, що на днях має появитись там безпартійний дневник. Була би се одинока не-комуністична часопись на цілому просторі совєтських републик.

МАДЯРСЬКИЙ ПОСОЛ ОБЖАЛОВУЄ ЖИДІВ У РИТУАЛЬНОМУ ДУШОГУБСТВІ

БУДАПЕШТ, столиця Угорщини, 21. грудня. — Мадярський посол Лендвай обжалував прилюдно в соймі будапештенських Жидів в ритуальному душогубстві. Він сказав, що Жиди у своїй частині міста зловили жовніра Треммела й убили для ритуальних цілий.

Один жидівський посол се заперечив. Тоді встав міністер внутрішніх справ і заявив, що над сею справою ведеться доходженне, та що увязнено вже у звязку із сею справою Жида Лебля. Одначе він нічого не сказав про слушність закидів.

Будапештенські Жиди дуже схвильовані сим виступом у соймі. Вони кажуть, що цілу ту історію видумали мадярські анти-симіти.

ПОЛЬСЬКИЙ УРЯД ЗАСУДИВ НА СМЕРТЬ ДВОХ ТЕРОРИСТІВ

ВАРШАВА, 20. грудня. — Російський совєтський уряд зажадав від польського уряду, щоб йому віддав двох терористів Бачинського і Вечоркевича, котрих засуджено 30. м. м. на кару смерти за ріжні експльозії, в заміну за двох Поляків, яких засуджено на смерть в Росії.

Польський уряд відкинув се домаганне.

ДУХ ШОВІНІЗМУ ТА ІНКВІЗИЦІЇ НА КРЕСАХ

АРХИЕНДЕК КАНДИДАТОМ НА ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДУ.

Праґа, 11. грудня. (Вл. кор. „Свободи"). — Під повищими наголовками польський „Курєр Львовскі" приносить таку звістку:

„Директор департаменту міністерства внутрішніх справ п. Концкі, який нині виконує обовязки шлеського воєводи, має бути призначений на волинського воєводу, а нинішній волинський воєвода п. Скоровскі має обняти шлеське воєвідство. На це адміністраційне переміщенне звертаємо особливу увагу, бо обняттє волинського воєвідства Концким означало-б розпаленне до білости стосунків між народностями, що живуть у тій частині держави. Пан Концкі є відомий, як муж довіря ендеції, як прихильник шовіністичної й демагогічної політики супроти инших народностий. Він-то власне був злим духом п. Скульского, коли той був міністром і розпочав на кресах ту фатальну національну політику, яка в дальшім своїм розвитку дала нам, як свій висід, бльок національних меншостий і загостренне стосунків на кресах".

Каміння вже починають у Польщі кричати.

КОЛЯДА РІДНІЙ ШКОЛІ!

Пригадуємо українському громадянству в Америці, що після ухвали Першого Конґресу Обєднання, а також і нашого традиційного звичаю, всі збірки, які переводяться в Америці на народні цілі в часі від Різдва до Йорданських свят, призначені на Рідну Школу в старому краю.

Всі цифри про стан нашого шкільництва як і факти про монґольський похід Польщі на знищенне нашої культури і школи, про що нас інформує майже кождого дня наша українська преса, говорять аж надто проречисто про конечну, негайну та обильну допомогу Рідній Школі.

Ми нарід культурний і хочемо ним остатись, мимо монґольского наїзду Польщі. Культура народу опирається на школі. Тому боронім Рідну Школу, бо її заглада, се наша культурна і національна смерть.

Зібрані жертви шліть до Обєднання з призначеннем на Рідну Школу!

Обєднанне Українських Організацій в Америці.

OBYEDNANNYE, 847 N. Franklin St., PHILADELPHIA, PA.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Ситі і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає.

В Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ПОВОЄННІ КОШТА ВІЙНИ.

Найважнійшими питаннями, що стоять перед теперішним конґресом, є справа зниження доходових податків та справа признання ветеранам великої війни так званого бонуса (винадгородження).

За бонусом побиваються, очевидно, ті, що сподіваються дістати якусь допомогу на случай, якби він був ухвалений. За зниженнем податків стоїть велика більшість населення, бо піднесені протести були змірені проти того, як податок обнижати, а не проти того, чи його обнижати.

Обі справи зі собою тісно звязані. Правда, деякі демократичні політики користають з того, що вони тепер не мають в конґресі більшости, потрібної для переведення своеї волі, а тим самим можуть собі позволити на всяку критику, ведуть аґітацію і за бонусом і за обниженнем податків, але ні їх противники, ні їх прихильники, ні вони самі відай не дуряться, що се неможливо бігти за двома заяцями: за бонусом та за зниженнем податків.

Обчислення департаменту скарбу показують, що бонус коштувавби на слідуючий рік коло 145 міліонів долярів державного гроша та що цілий його кошт виносивби понад 4 міліярди долярів. Отсі обчислення причиняться богато до отверезіння публичної опінії Злучених Держав. Остаточно вони покажуться хочкуди кращим оруддем як Гардинґове вето. Коли конґресмени та сенатори вернуться з святочних ферій, вони правдоподібно будуть займати богато яснійше становище, як занимають тепер. Обчислення департаменту скарбу, оголошені в таку хвилю, та ще рівночасні з аґітацією за зниженнем податку, означають після всякої правдоподібности послідні похорони бонуса.

ДЕБАТА ПОЧЕРЕЗ ГРАНИЦІ ДЕРЖАВ.

Межи американським департаментом стейту у Вашінґтоні та большевицьким комісаріятом заграничних справ в Москві розвелася суперечка за те, чи большевицький уряд веде в Злучених Державах революційну пропаґанду проти американської форми правління.

Справа наробила такого шуму через те, що департамент стейту в Вашінґтоні подав до публичного відома переловлені аґентами департаменту судівництва документи, які малиби вказувати, що в той самий час, як большевицький уряд просить департамент стейту визнати себе, він дає приказ своїм аґентам в так званій „робітничій партії Америки" вести пропаґанду за поваленнем американської форми правління.

Чи справді департамент судівництва має автентичні прикази большевицьких комісарів, приказуючі вести в Злучених Державах большевицьку аґітацію доти, поки з Білого Дому не буде повівати червоний прапор, не відомо. Однак, колиб і сі документи показалися неправдивими, то й се не доказувалоби ще, що аґенти московських большевиків аґітації проти теперішної форми політичного правління не ведуть. Що вони таку якраз аґітацію ведуть, відомо загально. Се видно по виразних висловах тих ґазет, що тут видаються за большевицькі гадючі фонди. Се отверто заявляють большевицькі аґенти на кождих зборах і на кождім вічу. Тому дивне робить враження, коли головачі большевизму в Москві збираються впирати в цілий світ, що їх святцям ніколи навіть не снилося сказати дрібне слівце проти американської форми правління.

Та дивне воно лишень тому, хто не знає, що історія большевицького уряду се одна низка безсоромної брехні, циничного доптання правди. Набрехавшися через чотири роки про красу комунізму, вони тепер мусять брехати про красу нової економічної політики, як вони охрестили заворот до капіталізму. Накричавшися на зрадників України, що продавали Україну чужим капіталістам, вони тепер її самі продають своїм жінкам на капці. Обіцявши поневоленим народам національну свободу, вони стали збирати „русскі землі", як російські царі. Тепер вони брешуть на два боки: на ліво, дурять робітників, що хочуть революції в Америці, на право, що вони хочуть мирного пожиття з американським урядом.

На ділі вони хочуть признання комісарського уряду, щоби на один бік продавати богату українську землю богатим американським капіталістам, а з другого боку під охороною дипльоматії ворохобити серед робітництва Злучених Держав. Колиж їм се не ведеться, їх пориває пяна пасія, і московські дроти аж тріщать від лютих приказів, обжаловань, визвиск. Так і видно, щоби то свиня не наробила, якби роги мала.

ЗЛУКА УКРАЇНСЬКОГО І БІЛОРУСЬКОГО СОЙМОВОГО КЛЮБУ.

З Вильни повідомляють: Білоруська часопись „Змаганіе" пише:

З огляду на спільні інтереси народів білоруського і українського в межах Польщі та спільну їх долю і спільну історичну минувшину виринула у послів обох соймових клюбів думка злучити оба клюби з метою красшої, більш успішної і систематичної оборони інтересів обох братніх народів.

ЧЕСТЬ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ ВЗИВАЄ НАС ЗЛОЖИТИ НАРОДНІЙ ПОДАТОК, ПРИЗНАЧЕНИЙ НА ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ! Податок належить слати до Обеднання на адресу:

OBYEDNANNYE, 847 N. Franklin St., PHILADELPHIA, PA.

ГОРЕ ПОБІДЖЕНИМ!

Цей клич старинних Римлян лунає по нинішний день. Не тільки тому „горе побідженим", що їх переміг побідник, забрав їм волю, землю, маєток, але й тому, що вони тратять симпатію у своїх сусідів, в так званих невтральних, в очах цілого світа.

Християнська культура диктувала би щось друге, а саме милосердє і спочуттє до приниженних, до тих, що потерпіли погром, що лежать на окервавленім бій-полю під ногою свого ворога-переможця.

Та мимо двох тисяч літ християнської культури, в людстві осталися звірячі інстинкти.

Подивімся на тічню вовків. Її провадить звичайно вовк провідник, найсильнійший і найвідважнійший з цілого стада. І стадо йде за ним. Та най тільки цей провідник спотикнеться, най його влучить куля, хочби й не смертельна, але така, що він не годен дальше йти на переді, тічня кидається на нього і роздирає його на шматки, його — свого провідника.

Успіх і побіди мають і на людську товпу електризуючий вплив. Був час, коли Лінколна вважали в Англії злочинцем, чоловіком злим і поганим, але коли Лінколн побідив, змінилась публична опінія і нині Лінколн великий чоловік, він не „Baby-killer", а герой, перед котрим Лойд Джордж, літом 1920 року, офіціяльно, від імени англійського народу, мусів голову схилити. Таксамо було і з Фрідріхом Великим. Поки він боровся, поти його ненавиділи, насміхалися, вважали шкідником, але як він побідив, то став великим. І колиб Вільгельм II. скінчив був війну побідою, а не погромом, світ був би поклонився перед ним і назвав його побідносним. Успіх і тільки успіх, тільки побіда а не погром, імпонує так званій опінії світа. Це відноситься рівно до одиниць як і до гуртів, до партій і до цілих народів.

Німці програли війну і світ не любить Німців, хоч тії Німці безперечно зробили дуже богато для добра і для поступу світа. Німці дали Кеплера, Баха, Бетовена, Ґетого, Шіллера, Канта, Шопенгавера, Ніцше, хеміка Гофмана, Рентґена, Момзена і богато, богато других великих людий. А нині німецький народ мерзне, голодує, вимирає й опінія світа дивиться на його траґедію, як на боротьбу ґлядіяторів у римському Колізею.

Світ любить побідників, а не побіджених.

Тому то й ми, Українці, не числім на милосердє світа, не числім на чиюсь поміч, не сподіваймось, що жебраннєм ласки і слезами розпуки зворушимо чиє небудь серце. **Ласка боком лізе!** Змилосердились над нами Чехи, дали нам український університет у Празі, дали Горожанський Комітет, дали театр над Велтавою, але на Підкарпаттю заснували університет російський, настановили намісника москвофіла, засудили на русифікацію останній шматок хоч трохи вільної України. Така це ласка!

Змилосердились Поляки над Петлюрою. Заключили з ним мир у Варшаві, приняли його й недобитки його армії до себе; видавали газети, вибрали кількох послів, „хлібоїдів", а тепер знущаються над нашою церквою, школою, дратують нашу гідність людську, наші національні почуття, навіть наше імя народне нівечать, бо ми побіджені, бо „горе побідженим!"

Що роблять дикі Румуни, навіть згадувати не треба. Тесаме й большевики зроблять, коли ми нинішнього українізаційного курсу не закріпимо за собою, коли ми його приймемо з їх рук, як дар ласки, а не як конечність; коли ми з ролі побіджених не перейдемо на права побідника. Не тільки ворогам нашим, але й цілому світови імпонують не нарікання і сльози, а успіх і побіда, бо це той звірячий інстинкт, котрий мимо християнської культури остався в людськім товпі.

Нас кривдять; знущаються над нами; мордують, граблять; плюють нам у лице, а культурний, благородний світ зі своїми університетами, академіями наук, лігами прав чоловіка і всякими другими високопарними інституціями дивиться на це як на цирк, як на комедію, як на кіно з ефектовними образами.

Бо ми — побіджені, а побідженим горе! Пора зрозуміти цю траґ-комедію; пора перестати бути тічнею, котра роздирає свого провідника, якому пошопртнулась нога в бігу. Не гадаймо, що у валенню наших „богів", в осмішуванню людий, котрі вибились понад сіру буденність і стали головою висші від загалу, що в руйнованню партій і товариств, котрим не повелось довести загалу до бажаної мети, — лежить спасеннє наше. Се все наші мінуси, це все те нові сцени нашої великої траґедії народньої, це все те нова розривка, забава і втіха для гостий у світовому театрі.

Спасеннє наше в наших успіхах народніх.

Орґанізуймось; працюймо; творім, на полі культурнім, економічнім, просвітнім; виховуймо здорову і свідому молодь; помагаймо собі; будуймо, а не руйнуймо! підносім з упадку се, що повалила велика завеируха, і будьмо переконані, що кождий наш успіх, кожде нове товариство, кожда добра книжка, кождий визначний чоловік, це новий крок від погрому до побіди.

Погром за нами, побіда в наших руках! „Не хиляймо в низ прапора!"

С. Л.

ЯВОРИНА.

Рішеннє польсько-чеського спору на користь Чехословаччини. — Польща знов скрегоче зубами.

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

Не встигла ще Польща прийти до себе після нанесеного їй недавно удару на міжнародній арені, як вже новий подібний удар упав на її немудру голову.

Тим першим ударом було обраннє чеського міністра Бенеша до ради Союза Народів, тоді як Польщі конче хотілось, щоб на те місце було обрано її кандидата Скірмунта. Нинішнім новим ударом, і то далеко тяжчим, є рішеннє гаського міжнародного найвищого суду у справі Яворини.

Справа ця має вже свою довгу історію. Ще в літі 1920 р., коли рада амбасадорів остаточно встановила кордони між Чехословаччиною та Польщею, остання заявила протест проти того розмежовання й зажадала, щоб кордон в околиці Яворини було відсунено на 20 кільометрів вглибини до чеської території. Але фактично та спірна місцевість була вже у державнім посіданню Чехословаччини. А що остання не хотіла „відсовуватись", то спалахнув на цім ґрунті довгий і затяжний спір.

Ціла та околиця сама по собі не варта виїденого яйця. Самі Чехи кажуть, що за якесь село з ледве 400 мешканцями не варто було сваритись двом сусіднім славянським державам. Але Поляки з властивою їм нетактовністю й задериковатістю зробили з цеї справи „питаннє престижу". Вони просто моглиб по доброму попрохати Чехів вирівняти кордон на основі взаємних уступок. Коли вже їм так конче знадобилась та Яворина (кажуть, що якийсь дуже впливовий польський маґнат має там свої ловецькі терени), то вони могли-б в обмін дати Чехам якенебудь инше село, як це не раз мало місце при встановленню чесько-румунських границь. Та Польща не схотіла піти цим добросусідським шляхом, а пішла напролом. Овочі такого поступовання вона тепер пожинає.

Коли Польща зробила з Яворини питаннє престижу, то хіть нехіть довелось це саме зробити й Чехословаччині. Справу було винесено на міжнародну арену. Знов довелось нею займатись і раді амбасадорів, і Союзови Народів. Чехословаччина всетаки була ще й потім згодна полагодити справу по доброму. Доказом тут може служити чесько-польська умова з дня 6. листопаду 1921 року. Та Польща вперлась на своїм: „не дамі земі!"... Що вже там „не дамі", коли та „земя" так чи сяк є в чужих руках!...

Отож справа нарешті докотилась і до гаського міжнародного трибуналу. Ще недавно цей трибунал мав нагоду трохи пізнати обоснованість польських претенсій. Було то з нагоди зажалення, поданого німецькою людністю Польщі на недодержуваннє польським урядом трактатів про охорону прав національних меншостей. Польський представник тоді клявся й божився, що скарга та є цілком безпідставна. А трибунал розглянув усі дотичні матеріяли й виніс політиці польського уряду супроти національних меншостей **суворий осуд.**

Нині трибуналови довелось отже вдруге стрінутися з польськими претенсіями — цим разом на Яворину. Дня 12. листопаду трибунал почав переслухуваннє сторін і дав змогу представникам чехословацького й польського урядів зясувати їх протилежні погляди на цю справу. Переслухуваннє тривало аж два дні, бо польський делеґат дуже довго балакав. Тоді настала перерва, й трибунал оповістив, що він оголосить своє ореченнє пізнійше.

Павза була дуже напружена. Тривала вона 22 дні. Нарешті, дня 6. грудня ореченнє було оповіщене. **Трибунал признав польські претенсії до Яворини безпідставними.** Постанова ради амбасадорів з дня 28. липня 1920 р. мусить залишитися в силі.

Чеська опінія приняла це рішеннє, як щось самозрозуміле. Ані в чеській пресі, ані в чеських політичних кругах непомітно жадного піднесення чи злорадства на адресу подоланого противника. Просто сталось те, що мусіло статись. Инакше рішенне ніяк **не могло** випасти.

Тим більше казиться й скаженіє Польща. „Нова образа!" — репетує ляцька преса. Знаючи польську вдачу, можна собі уявити, що буде творитись на найблизчих засіданнях варшавського сойму. Та що це доможе? Міжнародний поличник так і зістанеться міжнародним поличником, і кінець-кінцем „гордій" Польщі тільки доведеться розписатись в його одержанню.

Прага, 8. грудня.

Радянин.

ЛИСТ З НІМЕЧЧИНИ

—o—

Парлямент.

Пруський сойм має 421, а німецький райхстаґ (парлямент) 459 послів. Платня тих послів по нинішньому курсі німецької марки виносить 2,394,000,000,000,000 марок себто: дві тисячі триста десятьдесять чотири біліони. До того треба додати кошта подорожі і платню членів ріжних комісій, а врешті кошта утримання будинків і канцелярій парляментарних з цілою фалянґою найвсілякійших урядників і численної служби.

Парляментаризм являється таким чином інституцією дуже коштовною а, на жаль, під теперішну пору в Німеччині мало продуктивною, особливо коли зважити ті безнастанні зміни канцлерів і їх міністерств. Кожда така зміна потягає за собою прямо необчислимі наслідки у внутрішній та заграничній політиці. Державна машина перестає справно функціонувати, відповідальні круги, замісць журитися загальним добром, турбуються питаннєм хто буде новим канцлером і кому увійти до його кабінету, а загал попадає в політичний розстрій, який настає звичайно там, де нема влади. Якраз на такім тлі виринають диктатори в роді Муссолінoго і Пріма де Рівера. Їх успіх це наслідок парляментарних невдач. І коли европейський парляментаризм не переродиться, коли він не зрозуміє небезпеки, яка йому грозить, кінець його явиться наслідком його власних гріхів, бо населення держав, котрі сильно потерпіли за час останньої великої війни не може собі позволити на таку коштовну а безхосенну забаву.

Дорожня.

Бохонець хліба коштує в Берліні кругло **біліон марок!** Біліон це тисяч міліярдів, а міліярд — тисяч міліонів, а міліон — тисяч тисячок. Отже цифрами напишемо біліон так: 1,000,000,000,000.

Стільки коштує нині бохонець хліба в Берліні. Нині, бо завтра він може бути ще дорощий і взагалі ніхто тут тепер не знає, що завтра буде і чи за гроші, які він нині роздобув, буде собі міг завтра щонебудь купити. Люди жиють не з дня на день, а з години на годину, що дуже погано відбивається на їх роботоздатности. Бо якже може працювати чоловік, котрого голова занята такими астрономічними цифрами і котрий не знає, чи його нинішний заробіток вистарчить йому завтра на шматок насущного хліба. Кажу, хліба, бо про мясо мало хто може й гадати. Фунт такої розкоші коштує кругло 5 біліонів, себто більше ніж доляра, бо курс доляра є 4 біліони і 200 міліярдів. Ще дороща омаста. **За фунт масла платять уже 8 біліонів, себто два доляри** і то тяжко дістати, хіба хто має чужу валюту. Яйці в уяві пересічного чоловіка належать до історії. Їх купують хіба богачі, купці, промисловці і всякі гієни, що на людській кривді доробилися маєтку. Порядний чоловік не має тут що робити. Він не доїдає, мерзне, не може дати собі виправити сорочки, ні підшити чобота, його не треба, — най гине, най пропадає!

Такої дорожні, як тепер у Німеччині, історія ще не записала. Навіть у твердинях, в час облог, можна було дешевше жити, ніж тепер у Берліні.

І таких контрастів теж не було. З одного боку найбільша розкіш, а з другого найстрашнійша нужда.

Сволоч розкошує, порядні люди бідують. Порядного чоловіка не стати ні на ґазету, ні на книжку, ні на концерт і театр. Це все для шпекулянтів, шахраїв і промисловців.

Інтеліґенція терпить не тільки фізичний, але й моральний голод. Вона безрадна й безнадійна. Хто може втікає за границю, щоб не дивитися на це розладдя і на той упадок.

Голод.

Наслідком дорежнечі являється голод. Голод у Німеччині має иньший характер від голоду в Росії і на Україні 1921 р. Там він був наслідком посухи і недороду, тут його спричинила антанта і німецька безрадність. Антанта тому, бо вона хоче зруйнувати не тільки колишню сильну і грізну для себе німецьку державу, але старається також знищити німецький народ, щоби Франція не потрібувала боятися реванжу. Антанта забрала від Німців найбільше промислові країни, такі як Шлеск (для Польщі) і Порур’я (для Франції). Антанта позбавила німецького робітника вугля і заліза, антанта загарбала для себе німецькі кольонії, де міліони Німців працювали і ширили культуру, не тільки собі, але й цілому світови на користь. Антанта ставить до Німеччини що раз то нові вимоги, котрих не тільки німецький, але жаден народ в світі не мігби вдоволити. Вона не дає Німеччині наново упорядкуватися і вигоїти рани, нанесені війною. **Не посуха і недорід, а пан Пуанкаре і йому подібні великі люди несуть відповідальність за голод у Німеччині, за нужду і смерть міліонів невинних людий, в першу чергу, вдів, старців і дітий.**

А культурний світ по обох боках океану бачить це і не спинить цеї злочинної і варварської роботи.

Так, як тепер поступає антанта, а в першу чергу Франція з Німеччиною, не поступав ніколи і жаден народ зі своїм противником, так поступали хіба Римляни з Картаґіною. Тому краще було би, колиб культурний світ, замісць творити ратункові, голодові комітети в користь Німеччини, сказав панови Пуанкаре: „руки проч від Порурря!" і колиб він Полякам казав забратися зі Шлеска, котрого вони не вміють як слід повести в напрямі господарським і адміністраційнім. Франція і Польща гуляють, бавляться у жовнірів, хочуть запанувати над світом, а міліони людий голодують, а над культурою висить меч Дамокля. Це, що тепер у Німеччині, буде також і в Польщі, особливо в нашій Галичині, бо німецька марка паде і тягне за собою у пропасть також шмарку польську. Що з того, що за польську шмарку треба нині дати міліон марок німецьких, але за цей міліон ви тут рівнож нічого не купите, навіть одного сірничка, а Польща мусить дуже богато купувати в Німців. Тая тільки ріжниця що в Німеччині селянин продає дорого своє збіже, мясо і молоко, а від наших селян Поляки грабують ці продукти за півдурно, значиться — у Німеччині хоч селяни мають що їсти і їм не грозить біда, а в Галичині нужда в першу чергу відібється на українськім хлопі, ось чому ми мусимо підняти голос в обороні тої кривди, котру творить в Европі антанта.

Це злочин, це гріх проти людства!

Виновником голоду в Німеччині являється також, хоч у менчій мірі, німецька безрадність, чи там теперішне політичне безголовя. Замісць гуртувати свої творчі, інтелектуальні сили, а вони в Німців великі, Німці розбилися на партії, які воюють з собою. Жаден канцлер не загріє довше місця, щораз то нове правительство, а одно слабше й безраднійше від другого, замісць показати силу в середині і на зверх, в середині зробивши лад з визиском і спекулацією, на зверх, занявши мужеську поставу супроти гістеричної Франції і її нікчемної союзниці Польщі, Німці хитаються в політичних орієнтаціях і не можуть зважитися на рішучий крок. Коли ліві партії показалися неспосібними, щоб довести до направи розхитаного державного устрою, треба чим скорше пустити до праці праві, а тимчасом ті що припадково захопили власть у свої руки, тримаються потопаючого судна нервово і конвульсийно, хоч те судно може і їх потягнути під спід. Ця траґедія може й для нас, Українців бутиш незвичайно повчаючою, коли ми маємо охоту чого небудь навчитися не тільки з власного нещастя, але і з чужої біди. Та, на жаль, цього покищо не видно...

Семен.

ПОКЛИК ДО ОДНОСЕЛЬЧАН ІЗ СЛОБІДКИ СТРУСІВСЬКОЇ.

Дорогі Родимці із Слобідки Струсівської, повіту теребовельського!

Товариство „Читальня Просвіти" взялось до відбудови власного дому, який знищено ще підчас світової війни.

Мусимо зачати братись до поборення темноти і піднесення народнього духа. Господарка наших опікунів довела нас селян до жебрацтва. Ратуємо нашу народню святиню як можемо, але средств таки не стає. Тому звертаємося до Вас о допомогу.

Пересилаючи щирий для Вас всіх привіт, просимо слати ласкаві жертви на руки касієра. Гаразд!

Іван Крушельницький, голова,
Пилип Сороцький, касієр,
Іван Берестянський, секр.

ВАЖНЕ ДЛЯ ВП. ПП. СЕКРЕТАРІВ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗА

—o—

Сим повідомляється Вп. ПП. Секретарів відділів У. Н. Союза, що висилка календарів на рік 1924 для членів У. Н. Союза вже розпочалась і що вже вислано календарі на адресу ПП. секретарів для слідуючих відділів:

24, 28, 29, 45, 59, 62, 73, 77, 85, 94, 95.

Всі повисші вимінені посилки зістали вислані почтою дня 24. грудня. Котрий би з висше згаданих відділів не дістав з якоїсь причини посилки до 10 днів від дня вислання календарів, нехай повідомить адмін. „Свободи".

ВОСКРЕСНЕШ У СЛАВІ.

Нене, рідна нене, украдений раю,
Бог забув за тебе в лихую годину;
Твої вірні діти орли сизокрилі
Недоля прогнала гень-гень на чужину.
Україно мила, Нене безталанна,
Чи така вже доля суджена тобі,
Щоб ти днесь страждала, вороги ругались
З тебе сироти в двайцятій добі?
Ні!.. се не суджена ні людьми ні Богом.
Се заздрість неситих, лютих ворогів,
Щоб здусить ідеї, пригнобити духа,
Кров щоб не гуляла як в наших дідів.
Хотяйже завзятість ворожа гнобить нас,
Ярмо і кайдани кличуть: Покорись.
Але дух козацький в невольничій груди
Відзиваєсь з мести: Завзято борись!
Тай боротись-мемо! До крайної хвилі,
Док не переможем лютих ворогів.
Здобудемо волю тобі, рідна нене,
Очистим руїни з минулих гріхів.
Тоді в нас не буде сліз, ридань, ні крови,
Невольник всміхнеться як мала дитина;
Замовкнуть ревучі і воскресне в славі
Велика Соборна вільна Україна.

Джемейка, Н. Й., 1923.

СОВІТСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО В ДАТАХ І ЧИСЛАХ

Відома річ, що статистика велась завсіди найкраще у Росії, де трактовано її дійсно, як важливу окрему галузь науки. Відповідно до потреб уряду — її промовчували або реклямували, ну й очевидно — змінювали назви, титулятуру тощо, але числа здебільша були вірні, а на всякий випадок, не відбігали від правди більше, ніж це діється у статистичних даних будь якої иншої держави. Отже можна вірити й совітській статистиці, особливо, коли від часу безжалісних промов Леніна, большевицькі достойники почали не лякатися отверто виявляти свої болячки й називати речі їх дійсними іменами.

І так на останній сесії ВЦИК нар. комісар освіти Луначарський виголосив велику промову про стан освіти в Сов Союзі, густо переплітаючи її числовими даними.

Першим цікавим фактом є порівнання теперішнього низчого шкільництва з передвоєнним. В 1914 р. було 64.000 початкових шкіл, тепер є їх 53,000, отже на 11,000 менше. Що правда — в останніх часах відкрито 4.500 нових початк. шкіл, а багато ґуберній рішило 30 проц. місцевого буджету призначити на потреби освіти. Отже Луначарський називає теперішнє становище освіти „перехотом до наступу".

Одначе у парижських „Посл. Новостях" (орган П. Н. Мілюкова) в статті Р. Словцова (з 22.XI. ц. р.) находимо коментар щодо асиґнувань 3 проц. буджету на освіту. Кореспондент московських „Известий" ствердив, що ґуберніяльні буджети тим характеристичні, що видатки зазначено в них в астрономічних числах, а фактичні прибутки рахують мінімальні суми. Наприклад наводиться борисо-покровський повіт нижньогородської ґуб.: прибутки не перевишають 300.002 рб., але видатки враховані на 3,777.030 рб., Справедливо зауважує автор, що не тільки цій умі далеко то „третини місцевих засобів" Луначарського, але що й ота сума має виключно теоретичну вартість. „Известия" пошуть самі, що „таких повітів — на жаль — богато", та що "брак місцевих засобів не позволяе поширити істнуючу вітку шкіл, яка є на проц. меншого ніж була в 1916 р. На постачання шкіл найпотрібнійшим приладдем асиґновано не більше 1/5 тих сум, які є необхідні для заспокоєння найскромнійших вимог".

Очевидно, що нас цікавить у першу чергу стан овіти на Вел. Україні. Отже на останньому засіданню ВЦИК. нар. ком. освіти заявив, що на Україні є тепер 57 прц. дорослих осіб неграмотних. Школи вистарчають для 44 прц. дітей. Для бортоьби з неграмотністю 92 прц. видатків паде на „місцеві буджети".

Щож сам Луначарський говорить про стан учительства? В грудні мин. року сумно представлялось те вчительство. „Поміж учительством жахливі факти передчасної смерти, пречисленні недуги, самовбійства, проституція і т. п. Отже не дивниця, що вчителі тікали, куди очі несли й що ні звідки було вербувати нові вчительські сили". Коли-ж тепер — каже нра. ком. овіти, — при кращому загальному становищі, вчителі підрахували, скільки вони дістануть у золотій валюті при крщаих умовинах, то показались такі мізерні суми, що вони злякалися і знову почалась утеча вчителів на иншу роботу".

Та мабуть найгірше стоїть справа зі шкільними підручниками, яких з одного боку є страшенно мало, та з другого — згідно з нотатками у совітських ґазетах — є такі дорогі, що майже недоступні. За девять місяцві 1923 року московський Гос(ударственное) Изд(ательство), що фактично змонополізував видавничий рух, видав 21 міліонів примірників, з того 14 міліонів примірників (на весь Совітський Союз) соціялістичних „клясиків" і 2 міліони соціольоґічної літератури; на всі инші книжки припадає 5 міл., враховуючи туди й аґітаційну літературу. Отже видно з тих чисел, що книжкова продукція у Сов. Союзі впала страшенно низько.

В найблизчому часі постараемося добути більше дат і фактів спеціяльно щодо української школи, її вчителів та шкільної книжки.

ОГОЛОШЕННЄ

Орґанізацій в Америці переноситься

Подається до загального відома, що канцелярія Обєднання Українських до клюбу тов. Українсько-Американських Горожан в Філядельфії, Па. Почавши від дня 1. грудня, 1923 проситься слати всі письма і посилки на слідуючу адресу: 79-

OBYEDNANYE,
847 N. Franklin St., Philadelphia, Pa.

ПОЗІР! ПОЗІР!

Сим подається до відома всім нашим читачам, що присилаючи до поміщення ріжні оголошеня до часописи „Свобода", треба рівночасно враз з оголошеннями присилати і належитість за них. Щоби читачі могли оріентуватися яка належитість має бути прислана враз з данним оголошенням, будуть ласкаві за кожде написане в оголошенне одно слово числити 2 цт. коли таке оголошенне має 30 або більше слів. За оголошення котрі не мають 30 слів платиться 50 цнт. за раз. Ся постанова входить в життя 1. грудня б. р. Виняток творять лишень відділи У. Н. Союза, котрих оголошення мають бути підписані місцевим урядом відділу. Всі оголошення мають бути присилані до адмістрації „Свободи" 5-6 день перед днем оголошення їх в часописи, так що колиби вимагала сего потреба, був час порозумітися зі сторонами. Сторони котрі не схотять пристосоватися і придержуватися повисших правил, не можуть відтак нарікати на часопись, що непоміщено їм оголошеня чи оголошень.

Адм. „Свободи".

СТАРОКРАЄВІ ПОСМЕРТНІ ВІСТИ.

Антін Березинський, старший радник Воєвідства, б. редактор і співробітник „Діла", „Правди", „Зорі" і „Народної Часописі", член многих укр. Т-в і пр., помер дня 1. грудня 1923 р., проживши 61 літ. Похорони відбулися в понеділок, дня 3. грудня 1923 о 11. перед пол. з дому при вул. Кохановського ч. 64. В. Й. П.

о. Михайло Ортинський, єпископський совітник, гр.-кат. катихит семінарії в Самборі, помер в 60 році життя, а 30 р. священства. З покійником зійшла в могилу ясна поява діяльної людини на всіх ділянках культурної праці. Йому завдячують основання бурси в Самборі, розвиток нового учительського семінара та корисну діяльність укр. товариств, яких покійний був членом. В. Й. П.

Др. Теодор Яців, лікар в Камінці Струм., помер 3. XII. 1923. Покійник був дуже діятельним членом укр. громади, довголітним головою „Укр. Бесіди" в Камінці, директором позичкової каси і членом виділів всіх місцевих укр. товариств. Був одним з ініціяторів будови величавого Народного Дому в Камінці. Як громадянин і лікар, відзначився найкращими прикметами людини, чим зеднав собі широку симпатію всіх мешканців повіту. Полишив жену, яка своєю громадською діяльностю здобула вже собі загальну пошану, татрох синів, з яких оба старші ще як ґімназійні студенти пішли охотниками в ряди У. Г. А. на визвольну боротьбу. Похорони відбулися 4. XII. — В. Й. П.

о. Григорій Калимон, парох в Горуцьку коло Дрогобича, член ширшого Народного комітету, один з видніщих священиків і патріотів перемиської дієцезії, помер 16г падолиста с. р. в 60 р. життя і 35 р. священства. — Честь його памяти!

о. Стефан Тесля, парох в Новім Селі, збараського повіту, ревний священник і труженик, помер дня 24. падолиста с. р. в 41. році життя, а 13. р. священства. — В. Й. П.

КЛІВЛЕНД, ОГАЙО.

Повідомляється шеровців Народного Дому, що **РІЧНІ ЗБОРИ** відбудуться **в суботу, 29. грудня** о годині 7. вечер. Проситься всіх шеровців прибути на так важні збори. Також будеться принимати нових шеровців до Народного Дому. Хтоби хотів стати шеровцем Народного Дому, так проситься прибути на збори. 99-00

ЗА УРЯД НАРОДНОГО ДОМУ:
Семен Федик предсідатель,
Василь Репужинський, рек. секр.

БОЛЬШЕВИЗМ В ПОЛЬЩІ

В Польщі большевицька аґітація змоглась так, що вже орґанізуються пролетарські полки. Ось що пише Ії. Курер в ч. 303: В останніх часах можна бачити в Кракові шалений поступ праці, яку зорґанізували большевицькі висланці. Число їх з кождим днем росте, а причиняється до того в першім ряді нездарність тутешної адміністраційної влади. Дуже звинні большевицькі аґітатори щодня майже скликують збори, вербують до свого табору робітників, а передівсім безробітних, котрих число помножується з кождим днем. І так перед кількома днями впала поліція на слід розгалуженої в Кракові сіти большевицьких висланців, котрі займались орґанізацією пролетарських полків. І звязи з тим арештовано якогось Стефана Стрілецького з Діброви Гірничої, котрий привіз до Кракова богато ґазет большевицьких і зложив їх в хаті Павла Серанкевича. В дальшім слідстві арештовано також Катерину Тимофічук, яка мала розповсюднити ті ґазети. Рівночасно арештовано Болеслава Ковальського, котрий приїхав до Кракова разом зі Стрілецьким, але в часі арештовання Стрілецький втік. Крім того арештовано Олександра Ґжибовського, котрому поліція забрала великий кіш наповнений большевицькими відозвами і ґазетами.

Та сама ґазета доносить, що большевики аґітують і в арешті, а улекшує їм акітацію сама польська влада, помістивши в кремінали св. Михайла аж 850 політичних злочинців, а кремінал призначений тілько для 320 осіб.

ВЯЧЕСЛАВ БУДЗИНОВСЬКИЙ.

СТЕП.

Оповідання з часів першої руїни

(Свобідно за **Купером**).

(18)

— Мабуть Мухамер вдарив на улус, — Крупа подумав. Обернув рушницю і ударом приклада по голові вартового повалив його на землю. Всунувся в аул і крикнув до Юстини: Зараз будеш вільна! Всі будемо вільні. Лише хвилинку сиди тут, бо там небезпечно. Бються.

— Де Михайло? — Юстина спитала.

— Він вже вільний.

В тій хвили в аул вскочив Азіс, з кинджалом в руці.

— Що ти тут робиш?! — крикнув до Крупи.

— Ти пустив мене на волю, отже я хочу віддячити тобі тим, що пильную твій гарем... Щоби хто не очистив твого неба з твоїх зірок.

— Я гарему вже не буду мати, бо мій улус в руках мого найлютійшого ворога. Але моєї нової зорі не дам нікому... нікому. Сам згашу її.

Азіс прискочив до Юстини і підніс кинджал. Крупа був приготований на таке. Одним скоком станув між Юстиною і розьвіреним Татарином, вхопивши жилавою долонию рамя з піднесеним киджалом.

— Бій кипить, його люди гинуть, а він, отаман в гаремі між бабами! — крикнув Мухамер вскочивши в аул і собі замахнувся кинджалом.

Тепер жінка Азіса схопилася, щоби своїм тілом закрити мужа, котрий перед хвилею покинув її для другої. Азіс вихопився з рук старого, відіпхнув жінку і скочив до Мухамера. Скочив так нещасливо, що вбився на його кинджал і мертвий повалився в обняття жінки.

Улус, затакований з одної сторони Корбачами, з трех Татарами Мухамера, перестав істнувати. Мухамер приказав не щадити ні жінок, ні дітий. До гарему вступив Корбач з кількома синами. Вони приступили до Крупи. Крупа й не подумав, що вони прийшли по него, бо ще не знав, що Корбачі, коли відійшли від Азіса, зійшлися в степу з Мухамером і зробили з ним нову спілку проти Азіса.

— Між тобою і моїми союзниками є якісь рахунки, — Мухамер звернувся до Крупи. — Не моє діло пхати палці між двері. Корбачі помогли мені взяти се кубло, мені не вільно бороздити їм.

В тій хвили всі Корбачі кинулися на Крупу і звязали його. Мухамер ще лиш раз глянув на Юстину і вийшов. Як Крупа, так Орленко і Карпюк опинилися в ликах і в руках Корбача. Вони не знали, що Татари Мухамера союзники Корбача, отже самі влізли в їх руки. Звязаних Мухамер казав передати Корбачеви, котрий впрочім прирік йому, що тих двох пустить на волю.

З Юстиною, Мариною і бранцями Корбачі вертали до свого табору. З ними їхав також Мухамер, бо чув, що буде суд. Був цікавий, що Крупі закидають і як сей суд скінчиться. По дорозі до табору переходили попри могилу Макара. Саме тоді коло могили поралася, обкладаючи її дернем, Корбачева з одною донькою. Корбач приказав походови станути.

— Тут, на могилі мого первородного буде суд, — промовив, — бо убийник в моїх руках! Але з ним справлюся на самім кінци. Насамперед прийдуть менші злочинці.

Корбач підійшов до Павла.

— Ти хлопче спанібратався з опришками, щоби викрасти дівчину, котру я годувавш зодягав, взагалі плекав як власну дитину... котра, як я гадав, буде жінкою мого первородного... нехай з Богом спочиває... Він ще жив тоді, коли ти вже ступав по моїх пятах, щоби Марину викрасти...

— Вибачте батьку, що я в тім бороздив вам. Але я знав, що хоч покійник був би для Марини добрим мужем, то вона була би за него не вийшла.

— А то чому, як вільно спитати?

— Бо вона вже мене любила. Гадаю, що й сам Макар не думав би про неї, як би знав, що вона вже любить иншого. Його золоте серце не позволило би йому користати з силуваного милування.

— Марино, — Корбач звернувся до дівчини. — Я гадав, що ти не схочеш відстати від нас, від Корбачів...

— Лиши дівчині волю, — шепнула Корбачева, що стояла за ним. — Той, котрий може здужав би наймовити її, спить в сій могилі. Дівчата мають свої химери. Ти сам знаєш се найліпше, бо як би не химери одної дівчини, що не послухала батьків, я не була би мамою твоїх синів і доньок.

Корбач ще мав надію, що задержить Марину в своїй родині. Він окинув оком попередно всіх синів, неначе питав, чи котрий не схоче заступити покійного Макара.

Павло зрозумів се німе питанне і щоби не допустити до прикрої ситуації на случай, коли би котрий зголосився, промовив:

— Гадаю, батьку, що найліпше буде, коли Марина скаже слово. Воно нехай буде рішаюче.

— Ну, скажи Марино. Говори без страху і трівоги. Чи ти завзялася покинути нас ідучи за сим голоплятником, чи схочеш лишитися у нас і ділитися з нами тим немногим, що маємо і що тобі з щирого серця дамо?

Марина, котра весь час стояла бліда, спаленіла.

— Ви взяли мене, бідну сироту тоді, коли мої свояки, великі богачі забули про мене. Я була у вас як ваша рідна дитина. Може й ліпше було мені, як неодній вашій дитині, бо я нераз чула: „дай їй, не роби їй сего, бо то сирота!" Се, що я пізнійше, коли підросла, помагала вам в ґаздівстві, не вистане, щоби заплатити вам за вашу доброту. І я, хоч Павла люблю, була би ніколи не відстала від вас, як би не одно... Як би не те, що ви сему сотникови забрали жінку, я була би пішла від вас аж тоді, коли би з ваших уст почула: „Іди, Бог з тобою!"

— Що?! — залунало хором. — Якому сотникови? Хто взяв жінку?

— Тихо! — крикнув Корбач, котрий при послідних словах Марини також зробив великі очи. — Насамперед одно діло!... Кажи ясно. Хочеш лишитися з нами, чи хочеш піти за...

Корбач розтяв Павлові пута поставив його в один ряд зі своїми синами і звернувся до Марини:

— Вибирай!

Постоявши хвилю мовчки, Марина кинулася на груди Павла і захлипала.

— Бери її, — Корбач звернувся до Павла, — і шануй. Щоби колись я не пожалував, що таку гідну і добру дівчину дав тобі... А тепер, Марино, про якого сотника і про яку жінку ти говорила?

— Нехай скаже сам сотник Орленко. Ви спутали його неначе якого пришка, хоч він лише взяв свою жінку, котру ви й так взяли до него.

— То Орленко?! — Корбач крикнув. — Орленко, муж Юстини? Саво, ти знаєш Орленка, бо ти від него прийшов по Юстину. Чи то Орленко?

Скрут не відповідав. Стояв блідий, німий, дрожав цілим тілом.

— То сотник Орленко, мій муж! — відповіла за него Юстина. — Метнулася до него і стала розмотувати його пута.

— Розтяти! — Корбач приказав. — Саво, розітни пута. Сеж твій сотник!

— Я його в моїм життю й на очи не бачив і по жінку не посилав, — промовив сотник. — То злодій, він мою жінку вкрав. На що, не знаю.

— Саво! Се правда? — Корбач спитав Скрута. — Яким же чудом в твої руки попав його кинджал?

— Пазюк приніс, але сам не мав відваги станути перед сотниковою і її опікуном, отже вислав мене. Я щиро вірив, що він в службі сотника Орленка.

— Вірив?! — крикнув Орленко. — То чогож ти, знаючи дорогу до мене, притащив її аж сюди?

— Тихо! — Корбач крикнув. — Ти сотнику подякуй Всевишньому, що знайшов і дістав жінку. Нехай вона сама скаже тобі, чи я її вкрав. Я взяв її на просьбу її опікуна і її самої. Не я винен, що земля не проковтне, а носить таких, як Пазюк, котрий десь згубився, і таких як його спільник, мій шурин Сава Скрут. Я скривдив тебе й не знаючи про се. Щоби направити сю мою поневільну провину, даю тобі один мій віз і пару коний. Відвезеш жінку і те її добро, яке ще в моїм таборі... Тепер, гадаю, не скажеш, ані ти Юстино, ані ти Марійко, що старий Корбач несправедливий судія. Ідіть з Богом!

— Суд ще не скінчений, — обізвалася несміло Юстина. — Що сей дідусь завинив? Хиба лиш се, що нам помагав. Самі, батьку, бачите, що наше діло було слушне. Ви нас виправдали, виправдайте й його.

— Його ніхто не виправдає, — Карбач відповів суворо. — Послухайте, то побачите, що Корбач таки справедливий судія.

Корбач виймив з кишені кулю і показав її Крупі.

— Голінатий! — промовив. — Се твоя куля?

— Кажіть Крупа, бо так звали мого тата і мене, коли я ще був молодим парубком... А кулі? Такі кулі лиш я виливаю... Ну... як треба, то й стріляю ними.

— Слухайте всі! — Корбач промовив. — В сих кущах ми знайшли трупа мого первородного, мого Макара. В його тілі була ся куля... Сам Голінатий... Голінатий, чи Крупа, як ви всі чули, сказав, що то його куля.

Всі глянули на Крупу.

— Моя послідна година вже бє, — Крупа промовив спокійнісенко. — Від кількох днів чую, що бє. Але бє так поволи і ще не вдарив послідний удар, бо мабуть Бог вислухав мене. Від коли я зійшовся з сим сотником, прошу Бога, щоби зробив мені ще одну ласку. Таку, щоби я міг ще внукови зробити таку прислугу, яку зробив його дідови і його бабуни. Я зробив се і... нового сходу сонця мої очи мабуть вже не побачать... Чи такий, як я буде брехати, щоби спасти себе від кульки з твоєї рушниці, котра мого життя не вкоротить ні на хвилину? Ні на хвилину, кажу, бо моє життє мабуть згасне ще заки виговориш присуд, або по присуді, ще заки твоя кулька з твоєї рушниці долетить до мене. Отже брехати не буду... Кулька моя, се правда. Але, як ти знайшов її в тілі твого сина, то не я стріляв до него... Бо послухай! Що лихого зробив мені твій син, щоби я наставав на його життє? Чи він коли сказав мені лихе слово, чи вдарив мене, чи, може, баламутив мою дівчину?

Корбач з жахом глянув на Скрута. Сей став непомітно відступати взад, щоби пробратися за плечі цілого товариства.

— Хиба ти дав кому свою кулю? — спитав Корбач.

— Таке ще не бувало, щоби я кому дав мою значену кулю. Але... Тямиш, того вечера, коли я був у вашім таборі, там, де був березовий гай... був і вже нема! Тоді я показував вам мої кулі. Коли я вернув до моєї землянки і кулі висипав з торби, одна хибувала.

— Значить, — Корбач крикнув, — твою кулю вкрав котрийсь мій син і застрілив брата! Досить! Сини поставлять над могилою Макара шибеницю і ти на ній повиснеш!

— Гм... Як би я мав згинути від твоєї кулі, то не дуже злякавсь би. Але за чужі гріхи повиснути, цілком не маю охоти. Я знаю, хто застрілив твого Макара, бо я сам бачив. Я і ще дехто... Твого сина вбив брат твоєї жінки.

— І я се бачив, — додав Павло.

— Де Сава?! — Корбач крикнув, коли озирнувся і Скрута не побачив.

— Боже мій! — застогнала Корбачева, закриваючи очи долонями.

— Сюди, сюди! — почувся крик з кущів.

Корбач і сини метнулися в кущі. Там лежав Мухамер на Скруті, держачи його цупко за горло.

(Дальше буде).

Клим Поліщук.

КАЗКА РУЇН.

(6. Волинська легенда).

—o—

В північній частині Рівенщини, серед густих та темних борів, заховалося невеличке село Любомировка. Стоїть воно на високому березі річки Горині, неначе заблудилося серед нетрів та пущів волинського Полісся. Починалося воно з темного соснового бару, а тяглося до старого панського саду, зза дерев якого сумно визирали, вкриті зеленим мохом камяні руїни, — памятка колишнього пишнього палацу польського магната.

По другий бік Горині рясним килимом розгорталися поля, а там без кінця і краю шумів чорний, темний ліс. Широкою волею, дивною красою і тихим спокоєм віяло з темних лісів, де, як здавалося, все жило вільним життям надмірної любови, де на все живе лягла ознака непереможної первісної правди.

Великий, старий, занедбаний панський сад над Горинню, з пишними олеями, столітніми дубами та велетенськими каштанами сумно гомонів своїм, давно минулим, трівожним життєм...

Чудові, рівні як свічки сосни, зелені явори, гильчасті липи й инші старі дерева тихо про щось гомоніли, а на садових галявах дрижали самотні берізки та молоденькі ялинки.

Серед саду здіймався вгору високий насипний вал, який густо заріс кущами проскурини та калини. Внизу, над рікою, де кінчався сей вал, була ледве помітна стежка, яка тяглася аж до старих камінних руїн, серед яких, як вартовий на варті, стояла стара башта. Тут то колись був палац польського магната-власника богатьох сел на сумній Волині.

Найкращим і найбільш мальовничим місцем у саду була глибока прірва, що ушла впоперек старого валу і, розділивши сад на дві половини, простягалася через поля в мовчазні ліси. Навколо прірви росли густі кущі верболозу та вільшини, а в чорній прірві сумно гомонів струмок. На другім боці прірви, вкінці саду, над самою Стирю, стояв старий невеличкий костел, в якому раз на рік ще й до сього часу відбуваєтьcя святе набоженство. Колись через прірву до костела був місток, але від нього залишилися тільки дві камяних плити, які ще й досі стирчать на краях прірви між вільховими кущами. Про сю прірву серед людей Любомировки зберігся дивний переказ.

Старі люди розказують, що колись, дуже вже давно, що навіть не спогадати найстаршим дідам, — володарем Любомировки був польський магнат, якому дісталася вона в спадщину від батька, рід якого походив від самого короля Польщі. В горячому бойовищу з Остряницею загинув тоді не один із того шляхецького роду, але-ж і Остряниця замовк на віки, бо той цанський рід таки переміг його, а шматки скрівавленого козацького тіла були виставлені на всіх базарних майданах. Такий то пишний та сильний був той рід магнатський!...

Життя в палаці було гарне, веселе, як безконечне свято. Гулянкам та забавам не було впину. Особливо закипіло тут життя тоді, як донька магната — Юзефа, з дівчини — пітлітка стала чудовою панною, яка вабила собою всіх сусідніх паничів.

Осередком життя всієї місцевости був сей палац, це була ота чудова Юзефа, що мала таку надзвичайну вроду і таке щире серце. Богато молодих людей бувало в її батька, богато із них просили її руки, але ніхто, окрім молодого Потоцького, не був їй до сподоби. Часто він приїздив сюди і гостював по кілька днів. Гуляючи на самоті в затишних алеях парку, він чекав на коротку зустріч із панною Юзефою, щоб хоч слово єдине сказати.

Був уже призначений навіть той день, коли мало відбутися одружіння Потоцького з Юзефою, але неспокійний був тоді час і „не так склалося, як гадалося"... Панство за шумом хвиль свого власного життя не чуло тодішних нарікань люду. Україна польським панствам нехтувалася до останнього терпцю і скрізь стали виникати сутички, — починали рахуватися за кривди в ділах кривавих...

Ізза Дніпра-Славути почувся гомін боротьби за визволення і пролунав він аж на Поліссі. Очі всіх із надією звернулися туди, де в широких степах України блиснула булава завзятого Хмельницького, що віщувало Україні вільне життя.

Як чорні ворони, сполохалися польські магнати і рушили на бій кривавий, боронячи своє награбоване багатство. Богато магнатів ішло туди з таким, з таким чуттям, неначе на полювання, де в „імя гонору", можна було по панському повеселитися і вояцької слави придбати...

Пішов і молодий Потоцький на війну, але не як звичайний лицар, а як військовий ватажок, з доручення свого батька, коронного гетьмана Польщі. Перед походом на війну, молодий Потоцький приїхав до замку, щоб розпрощатися зі своєю коханою Юзефою. Приїхав сам один і без свого джури вірного. Були тоді перші запашні майові дні, коли саме розцвіталася буйнил цвітом велика слава свавільного Хмеля.

Широкий, зелений простір полів, темні й густі ліси, веселе блакитне небо, ясне сонце, здавалося, — відновилися і прокидалися до вільного життя кволі істоти. Веселі співи бреніли в серці молодого Потоцького в той час, як він їхав на своєму короному коні до палацу своєї нареченої.

Йому здавалося, що пташки співають про його кохання, яким були сповнені його груди і яким обновився-б цілий світ і так засяла-б грішна земля, що ясні зорі прижмурилися-б від такої несподіванки... Се були тільки мрії, які при одній думці про те, куди він збірався виїзжати, — зникали безслідно... В його уяві вставали картини: полки за полками... білі бунчуки в повітрі мають... миготять соняшні проміні на золотих держалах стальових печів та шаблюк, на яких огніє кров переможених... Страшні се картини, але вони вабили молодого Потоцького, бо проливання крови в ті часи вважалося „найбільшим ділом чести"... Заплямовані кровю перемowжці, пишалися собою на шляхоцьких бенкетах так, як тепер пишається собою різник на базарі, коли в цілому місті нема кавалка солонини...

Сонце заходило й починало вечоріти, коли він наближався до парку. На одній алеї замаячіла біла сукня панни Юзефи. Потоцький стрибнув з коня і швидкою ходою пішов їй на зустріч. Його мужня й гарна постать дихала здоровлям і силою.

Він заховав свої журливі думки і зявився перед нею сяючий щастям. Вона стояла під вітами високих каштанів, з блідим лицем і стрівоженими очима. Було видно, що вона його чекала. Озирнувшися назад, побачила його і зраділа:

— Ти?!...

Він, мовчки, захоплено дивився на неї.

Справді вона була чудова. Середня на зріст, струнка, з чистими рисами обличча, з пишними русявими косами, дивночудовими, карими очима, один погляд яких заставляв незрозуміло дріжати... То були не очі, а кришталева глибинь, в якій сплелися соняшні і місячні проміні. Чорні, як оксамит, вії заставляли поважати її вдроджену шляхотність. Підійшовши до неї, він став цілувати її руки, а вона тихо пригорнулася до нього. Згодом спиталася:

— Чого ти так загаявся?...

— Я спішився, моя кохана! — відповів він, але його обличча нагло засмутилося. — Я прийшов попрощатися з тобою, моя люба! Чекай мене, як я повернуся назад прославленим переможцем, таким, як є твій батько, дід і прадід, а тоді, моя мила, одружуся з тобою. Клянуся, що скорше земля завалиться на сьому місці, ніж я піддамся їм!... Клянуся тобі отсим погідним небом, що над нами, не їм мене перемогти!...

— Коли се може бути?... Чи не богато ти береш на себе, бо чула я, що лють у того „бидла" дуже велика... Важко тепер відгадати, хто з вас буде переможцем...

— Якже так можна, моя кохана?! Невже не віриш славному лицарству польському?! — скрикнув він, вирівнюючись перед нею. — Ось, глянь на мене! Хіба я не вродився для борні і перемоги?... То-ж рід Потоцьких дужий!...

— Але, коханий, Ти мусиш знати й те, що все-ж таки проллються ріки крови... В крові скупаєтеся всі, заки прикнете переможно „віват"... Я-ж хотіла-б спокою й добра...

Юзефа гірко заплакала. Він розважливо став її вспокоювати:

— Так наказує король і так велить обовязок перед Річю Посполитою. Скажу і я, що хоч надіюся на себе, як у мою душу важка туга крадеться, а в серці клятим віщуном звучать слова хлопської пісні:

„Будуть пташки на могилі
Калиноньку їсти,
Будуть тобі з України
Приносити вісти"...

— Чув я раз, як співала сю пісню дівчина-служка і, от, засіла вона мені в голові гострим цвяхом... Засіла і не кидається...

Із Стирі потягло вогким туманом і стало холоднувато. Весь небосхил був засіяний зорями, а над самим палацом у тихій задумі стояв срібний місяць...

„Час нам прощатися"... — мов зі сну прокинувся Потоцький.

„Коханий! Пострівай! Невже так скоро!" — з невимовним жалем озвалася вона.

— Прощавай! — сказав він ще раз. — Не забувай!...

— Куди-ж ти?! — кинулася вона до нього, але він був уже на коні.

Вклонившись низенько на прощання, зник у пітьмі, наче сон тихомрійний, тільки брацання зброї свідчило про дійсність того, що сталося...

В Юзефи потемніло в очах і тільки, як дзвін подзвіння, видзвонювало в грудях стрівожене серце:

„Будуть тобі з України
Приносити вісти..."

Прийшлна до памяти і стало боязко їй на самоті. Поспішаючися, бігом побігла до палацу. На веранді було вже богато всякого панства, яке все було при зброї і голосно гомоніло про нечуване заворушення „бидла" і про Хмельницького, який вирушив ізза Дніпра з великими силами Запоріжців. Почувши се, Юзефа тільки зітхнула: — „Прощай, мій любий! Не тобі перемогти гнів народу!..." Сльози виступили з її очей і вона, щоб заховати їх, тихо пройшла до свого покою і там без памяти впала на оксамитову канапу...

Вже й літо минуло, але від Потоцького не було ніяких звісток. Ходили страшні, блукаючі чутки про військові невдачі. Колись було не те, що тепер, а якої небудь звістки приходилося ждати цілими місяцями. — З далеких сторін не скоро приходили вісти...

Але, якось, уже в золоту осінь, десь під кінець жовтня, одного дня прийшла сумна звістка про загибель молодого Потоцького. Не судилося йому бути переможцем і зложити свою военну славу до ніг своєї коханої, а згинув на чужій стороні, як чужий-чужинець... Уложив його на вічний спокій меч окривджених і світлий образ укоханої Юзефи був його останьою втіхою...

З того часу, як надійшла така звістка, в палацу сталися великі зміни: припинилися бенкети, скінчилися гулянки та розваги й запанував смуток. Несподівано приїхав із війска посланець і привіз від товаришів Потоцького страшну вістку. Посланець стрінув панну Юзефу на палацовім ганку, як вона в глибокій задумі дивилася на свій дорогий сад, де так печально згаласала краса природи.

„Вельможна панно! — сказав посланець, як тільки зліз із коня. — Товариші військові доручили мені сказати вам, що молодого графа Потоцького вже нема на світі. Вмер він не від ворожого меча, а в татарському полоні від ран, що мав після битви під Пилявою. Вміраючи, угадував вас і з вашим імям на вустах відійшов він до кращої країни!"...

Коли тільки вона се зачула, як відразу відлетіло від неї всяке почуття власного життя і сама стала чужою для нього. Смертельний жах обгорнув її єство і, здавалося їй, що весь світ став сумною могилою, в якій спочивав її милий...

Вона не ридала, а тільки двітри сльозинки зявилися на її чудових очах і важко впали до долу. Помалу, не поспішаючись зійшла з ганку й подалася своєю улюбленою доріжкою в парк на те місце, де в останне бачилася зі своїм любим.

Було тихо. Було так тихо, як може бути лише в глуху осінь. Дерева стояли з убогими, оголеними вітами сумні й невеселі. Тільки де-не-де, одірвавшися від рідної гиляки, з тихим шелестом падав до долу змертвілий жовтий лист. Жовте листя цілими кочугурами лежало на алеях і ніхто тепер не думав його мітати. Важкий туман тягнувся від ріки і густою наміткою загортав усе навкруги... Було журно і зимно в німій тиші. Де-не-де зловіщо крякало гайвороння, а вона, прийшовши на те місце, де він останній раз був із нею, де говорив їй про будучину і спільне щастя, враз пригадала його слова: — „Клянуся, що скорше земля завалиться на сьому місці, ніж я піддамся їм!"...

— Так, він непереміг і піддався... — подумала і стала в думці своїй молитися Богу, щоби скорше скінчилося її терпіння. Але тільки що вона подумала так, як почула, що земля під її ногами захиталася і вона мимоволі відскочила на бік. Почувся здвиг землі і, з глухим гуком, як від далекого гарматного стрілу, перед її очима стало страшне видовище. Вся широка алея, раз із ти ммісцем, де було останне побачення, провалилося в глибинь землі і через весь сад стала глибока прірва, яка простягнулася аж до далекоґ лісу... Важко загули навколо дерева, налетів звідкись вітер, зашуміло жовте листя і озвалася з польових просторів дика буря осінним скиглінням. Згодом, коли все затихло, Юзефа зрозуміла, що тепер і справді скінчилося її життя і з важким почуттем у душі вернулася до покою.

Затихло все в палацу, як у домовині. Юзефа пішла шляхом добра і згоди з простими людьми, в боротьбі з якими згинув молодий Потоцький. Завдяки їй на другому боці прірви був вибудований костел, а до того костела через прірву вимурований камінний місток. В тому костелі Юзефа просиджувала цілі дні і ночі, горяче молячись за те, щоби Бог просвітив її родичів і навчив їх любити, а не ворогувати... Скоро вона й цілком залишила замок і пішла черницею в один убогий монастир, де незабаром прославилася поміж простими людьми, як „трудівниця Божа". — Старого віку богобоязливі і щирі люди називалися такими „трудівниками" і дуже шанувалися простими людьми. — Сто така шана випала на долю Юзефи, тендітної магнатської доньки. Згодом, коли померли її батьки, вона відала батьківську спадщину якомусь далекому родичеві, а сама назавжди зникла з людських очей...

Ще раз спогадали Юзефу, коли провадили з монастиря на вічний відпочинок до її улюбленого костела над прірвою, де її й поховано.

Скоро після того, одної весняної ночі зірвалася велика буря з громом. Сталося так, що грім ударив у палац, який довго й самотньо горів, а ще довше тлів і так від нього залишилися одні лише руїни... Через декілько літ на руїнах палацу зявилася трава та бурян, який з кождим роком усе збільшувався... І от цілі віки минули вже з того часу, але зроблене невідомими силами проваля ще й до сього часу жахає своїм темним дном...

Нема тепер на землі сучасників давньої бувальщини, які могли-б докладно росповісти про те все, а руїни стоять мовчазні і свято бережить свій величний сон минулого... Тільки часами в осінний час, як умирає соняшний день, як шелестить пожовкле листя, можна почути, як гомонять руїни...

НАЙБІЛЬШІ СИЛАЧІ СВІТА

Комахи, ці дрібні животники, яких ми так багато бачимо довкола себе, а які супроти нас такі слабенькі, що ми одним пальцем вбиваємо їх, а від натиском людської ноги їх инщиться цілі сотні, — ці самі животники в порівнанню з людиною то такі великі силачі, що чоловік повинен їм завидувати їхньої сили.

Візьмім мурашку. Це з кождого згляду незвичайно цікава животинка. Вона не має ні очий ні вух, а мимо того знаменито находить дорогу від свойого гнізда до місця, відки бере поживу і назад. Вона зовсім добре пізнає своїх товаришок і відріжняє свої яйця і свої молоді від чужих. А сила їх прямо надзвичайна. Колиб чоловік в порівнанню із своїм зростом мав силу, яку має відповідно до своєї величини мурашка, то він мігби переносити на плечах дві зелізничі льокомотиви. Чоловік може працювати, коли відповідно відживляється, мурашка може жити навіть сто днів без ніякої поживи. Бачимо з того, яким кволим сотворінням є „могутній" чоловік супроти слабої комахи.

А щипавка? — Таж то правдивий Геракль! (Геракль — казковий силач у старинних Греків). Її запрягли до візочка, що був сорокшість разів ващий від неї самої, а обладований був тягарем двіста разів більшим від тягару щипавки і вона те все потягнула. В порівнанню з тим кінь повиненби тягнути вагу двіста тон.

Майже всі хрущі мають прямо неімовірну силу. Деякі з них легко підносять тягар у двайцятери більший як тягар їхнього тіла. Коли люди мали таку силу, то панночка, що вчиться гри на фортепяні, моглаб носити фортепян зі школи до дому. Гусельниці можуть двигнути вісімдесять разів більший від себе тягар.

Будови, які виконують деякі комахи є відносно до них так великі, що ми не можемо навіть уявити собі відповідного із творів чоловіка, щоби можна порівняти. Мурашки будують кіпці, що більщ як тисяч разів більші від них. Мурашки південної Америки будують тунелі до трьох кільометрів довгі. Котрий тунель збудований чоловіком, видається нам тепер довгий.

Накінець пригляньмося найцікавіщій нашій комасі: пчолі. Ми дуже часто уживаємо порівнання: „пильний як пчілка". Але рівночасно ми не здаємо собі справи з тої пильности. Зауважено, що пчола обшукує в одній мінуті 27 цвітів. Числім 900 цвітів на годину, то матимемо 7200 на день. 125.000 цвітяних головок червоної конюшини містить в собі коло двох фунтів меду. Кожда цвітяна головка має коло шістьдесять окремих цвітків. Отже пчола мусить перешукати 7 і пів міліона поодиноких цвітків, щоб назбирати два фунти меду. Приносить вона до улія за одним разом вагу меду два рази більшу від себе.

Тай скорість комах неаби яка. Комаха робить на мінуту шість цалів дороги. Колиб чоловік міг так скоро бігти, то робивби в одній мінуті більше як 30 кільометрів.